РЕВОЛЮЦІОНЕР

Студент університету Таран саме збирався спати, коли до його комнати, не застукавши, увійшов якийсь молодий чоловік з довгим білявим волоссям і нестриженою борідкою. Він і не скинув зараз свого широкого капелюха, бо обидвох рук потребував, щоби внести у комнату тяжку, хоч невеличку скринку. Сказав тільки "Вибачайте!" — поставив перше скринку в кут за шафу ї аж тоді скинув капелюх та промовив:

— Мене справили до вас.

— РУП? — спитав студент.

— Так.

— Здорові були і сідайте!

Таран навіть не допитувався, як називається незнайомий гість, бо все одно був би не дізнався правди.

— Вам про Комаря писали?

— Так.

— Отеє ж і я!

— Гаразд! Розгостіться. Ось тут на канапі проспитеся Ви вечеряли що-небудь?

— Ні іще! Чи не можна би у ресторанчик який! Дуже їсти хочеться. Більш доби їду.

— А що ж? Коли треба, то можна. Ходім!

— А тут сього "чемоданчика" ніхто не рушить?

— Ні. Будьте спокійні! І оба вийшли у місто.

Таран і не дивувався гостеві, бо коли по російсько-японській війні вибухла революція в Росії, у нього сих незнайомих людей з прибраними прізвищами було вже з кільканадцять. Приїздили бог зна відки, везли з собою революційну "бібулу" або дещо й страшніше, жили по кілька днів у місті Ч. і ждали вістки з кордону, коли і як можна би їм перебратися тихцем без пашпорта в Росію. Потім їхали на кордон, часом верталися, часом переходили в Росію, того зловили, того вбили, сього жиди видали в руки солдатам, а про іншого і слід зникав на довгий час.

Таранові, завзятому українцеві, було приємно приймати у себе, хоч на квартиру, всіх тих страшних месників, українців і москалів, що бралися розбивати російську "тюрму народів". І байдуже було йому, чи се були р-у-пи (революційна українська партія), чи еедеки, чи як там всякр називали себе буквами різні партії,— аби лише повелося їм дійти до мети. Звідси й знали його революціонери та справляли один другого до його квартири, де було безпечніше, як у готелю.

У комнаті до снідань, куди зайшли Комар і Таран, було ще кількох молодих знайомих людей, до котрих оба присі-лися. Комар, поки не попоїв, більше мовчав як говорив, але коли по вечері засмакував у меду і випив його відразу цілу склянку, а потім і другу, захотів зараз співати. Таран порадив громаді заспівати про комаря, мов на потіху гостеві, і небавом залунала пісня:

Ой, і що ж то за шум учинився, що комар із мухою оженився!

Комар з партії РУП на радощах завів і собі: "Ой, що ж то за орел, що по морю крякає". Та інші вже довели пісню до кінця, бо він, з якогось

затаєного жалю, нараз розплакався, потім раптом опам'ятався, вдарив кулаком об стіл, сказав собі: "Ну! годі!" — і випив знову склянку меду. Що в нього було на думці, ніхто не міг вгадати, але всі бачили, що крайня пора покласти його спати. Забагато, сердега, випив. Пожаліли його та й відвели додому.

Одначе дома він і не гадав кластися спати, тільки розбалакався довго та широко. Почав переконувати Тарана, що українським націоналам нічого тепер робити, всі повинні стати "руп-ами" і разом з московськими революціонерами розбивати Росію. Таран пізнав уже кількох таких самих земляків, як Комар, і в його словах не находив нічого нового. Се був такий, як інші, "тоже-малорос", не ворог Україні, але й не щирий приятель,— якась ліп'янка з різних нахапаних теорій, від соціально-демократичних почавши, а на революційно-терористичних скі нчивши.

Таран, вихований в Австрії, не міг зрозуміти такого складу гадок, але одно подобалося йому без ніяких сумнівів, а се: посвята сил молодих людей, котрі не раз так марно гинули. Все ж таки вони до чого-небудь кращого доведуть в Росії, гадав він собі.

— Насамперед треба всіх тиранів післати на лоно Авраама і Ісаака,— говорив Комар з п'яним запалом,— а тоді вже й полегшає. Отам у моїм "чемоданчику" лік на них.

— Невже? —спитав Таран здивовано.— Що ж там є?

— А! Ну! Всяке знадіб'я...

— Револьвери?

— Ех! Що там револьвери?! Тепер усякий розбишака ходить з бравнінгом.

— Що ж таке? — спитався Таран.

— Хочете побачити? Я покажу вам! Тільки не зрадьте мене!

— Не зрадив я досі нікого і вас не зраджу,— відповів Таран спокійно, але в душі разом з цікавістю почув і тривогу.

Чорт знає, з чим заїжджають до нього отсі псевдоніми! Не так страшно перед поліцією, як перед сими їх непоказними "чемоданчиками". А то ж у нього вже був землячок, що під ліжком у його кімнаті держав скриньку динаміту! Тільки по його виїзді він довідався, що се було. Цілий тиждень спав він над сим вулканом, не знаючи нічого. Може, воно обізнаному чоловікові і не страшно, але непривич-ному таки зовсім ніяково. А тепер сей, нечесаний і немитий уже з тиждень, землячок чи не привіз знову чогось такого?

Тим часом Комар немов бажав по-п'яному почванитися своїм геройством, поклав уже свою таємничу скринку на Тарановім ліжку, відчинив і вийняв звідти якусь бочілочку.

— Вгадайте, що се є?

— Бочілочка з малих оселедців.

— І справді бочілочка! Але тільки знадвору. А от коли б ви заглянули усередину, там чудова пекельна машина швейцарської роботи! Отут-о, погляньте, накручується вказівку на годину і хвилину, якої треба, і в сей мент вибухає динаміт! Усе навкруги на порошиночку розбиває. Чудова штука!

— Покладіть се, добродію! — просив Таран, відступаючи на крок від гостя.

— Ах, не бійтеся!.. Се, бачите, те саме, що в торпедах, може, чували, тільки на меншу скалу. Дуже розумна вигадка! Отак підкласти під міст або будинок — ех! Коли би таке побачити! Кажуть: результат просто "вєлікалєпний"!

Таран тільки дивився великими очима, чи не впаде ця чудова вигадка з рук підпитого чоловіка на поміст і чи замість якого російського деспота й сатрапа не впаде жертвою він, богу душу винен Таран! Але Комар, на диво, досить обережно і з такою любов'ю, з якою дівчатка кладуть свої ляльки в ліжечко, вложив свою страшну бочілочку у скринку, а тим часом говорив:

— Нічого лякатися! Нітрогліцерина на вільному повітрі сама не експлодує. Тільки, як сильно вдарити або здорово кинути, або у замкненім місці — о! тоді!.. А як вам, добродію, отея штучка подобається? Що?

І Комар з приємністю вийняв із скринки залізну коробку та підняв її вгору. При світлі нафтової лампи Таран не замітив на сій "штучці" нічого цікавого.

— Отеє, добродію, бомба, та ще й яка! Сотня людей може від неї загинути. Тільки вложити пальник... У мене єсть — показати вам, як се робиться?

— Ох, добродію, лишіть і не показуйте, а держіть міцно! Сховайте! — говорив Таран, а в його голосі було вже чути переляк.

Якось без думки він схопив свій капелюх, сховав його за плечима і уступився ще ближче до дверей. Трохи полегшало йому на душі, коли побачив, що земляк вложив бомбу у скринку, там щось нишпорив і через те не дивився на нього. Але він знову вийняв якийсь паперовий ЗБИТОК, обернувся до нього і спитався:

— А се, як гадаєте, що?

Таран не відізвався, тільки поблід.

— Се динамітний патрон,— викладав Комар, як професор з кафедри, з чимраз більшим запалом.— Маю сто таких! Половину вашого міста можна би висадити під хмари. Не бійтеся,— потішав він Тарана, глянувши на нього,— се безпечне. От коли б замерзло і впало — біда! Але тепер тепло. Се льонтами запалюється. У мене єсть і льонти — я зараз...

Таран присунувся цілком близько до дверей і, коли Комар поклав патрон на ліжко та в скринці почав шукати льонта, відчинив і вибіг стрімголов на вулицю. Здавалося йому, що ще хвилина і оба ряди кам'яниць зараз розсип-ляться, в місті загримить, як від тисяч громів, і з бренькотом потріскають вікна в найдальших будинках. Він біг кілька хвилин і станув тільки на площі, де руїни кам'яниць не засягнули би, коли би валилися. Звідси також було видко вікно його комнати на другім поверсі.

Там світилося і було спокійно. Невиразна тінь Комаря мелькала у вікні, але його бомби і динаміти не вибухали. Мало того: не минуло й чверть години, як і світло погасло — видко, Комар клався спати. Таран постояв ще кілька хвилин, закляв по-народному: "А нехай тебе хороба візьме!" — і пішов спати до готелю.

Справді ж там не спав, тільки перевертався трохи не до ранку; коли ж нарешті заснув, приснилося йому, що під його ліжком вибух динаміт, і він, дивним дивом, не розірваний на кусні, злетів так високо, що бачив ціле місто Ч., мов на долоні, і з-під небес спадав просто на острокінчасту вежу єзуїтського костьола. Та не впав, бо — збудився...

Цілий день боліла його голова. До своєї комнати він і не думав заходити, бо твердо постановив собі, так довго там не спати, поки приємний гість не виїде.

Вечором спіткалися оба знову у "ресторанчику". Подивилися один на одного і зрозуміли себе без слів. При людях годі було й говорити про пригоду вночі. Таран успів сказати гостеві тільки се, що нехай він спить здоров на його ліжку,— там вигідніше, ніж на канапі,— а скринку вложить у шафу і замкне. Гість пив мед, як і попереднього вечора, дуже хвалив його і починав уже співати. Таран не ждав кінця і пішов спати до товариша.

Цілий тиждень гостював Комар цілком безцеремонно у Тарана і, хоч зустрічався з ним, не просив ані словом вибачення за невигоду, яку йому робив. Тим часом купив собі просту селянську одежу, в котрій виглядав, як бідний наймит, і так ходив вечорами по місті, мабуть, щоби привикнути. Потім несподівано від'їхав, і Таран аж у добу пізніше довідався віл свого слуги, що вже той "мужик", що був паном, від'їхав, не заплативши йому ані гроша за послугу.

Динаміту вже не було в хаті — і Таран міг уже ночувати у себе.

В сім літ пізніше Таран їхав Дніпром подивитися на Шевченкову могилу. Вночі слав, як і всі подорожні на паро-ході, що їхали також на могилу, і не гадав, що його знайомий Комар тут також спить. Тільки вранці, коли вийшов на чердак, побачив його на лавці і зчудувався. Він був у якійсь чиновницькій одежі і в білім картузі на голові. Таку саму нестрижену і нечесану борідку, як мав колись, носив і тепер.

— Вибачайте, чи не добродій Комар?

Комар встав, мов переполоханий; видко було, що пізнав Тарана.

— Я не Комар, моя фамілія інша і ви, будьте ласкаві, не згадуйте! Не видайте мене!

— Будьте спокійні, добродію! Що се ви про мене гадаєте?!

Таран подав "Комареві" руку і трохи розсерджений відійшов геть на другий бік парохода.

— Ви знайомі з сією скотиною? — спитав його старий українець, махнувши головою в бік, Комаря.

— Так, трохи! Був колись у мене в Австрії.

— Не приставайте з ним, бережіться його!

— Чого ж?

— Непевна штука! Се з поручения поліції він їде з нами.

— Він при поліції?

— Ні! Так собі якийсь чиновник — і в нашому "клубі" буває, і по-нашому балакає, а тільки він не українець, і ми всі боїмося його. Маємо деякі докази на те, щоб думати так про нього.

Таран не відізвався, бо в думці незвичайно живо побачив Комарів "чемоданчик" з динамітом, котрий мав розбити "тюрму народів". От і розбив...

1913